

Új adatok az *Epipactis*-fajok mecseki előfordulásaihoz

NAGY Gábor - GERGELY Tibor - TÓTH István Zsolt

Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság-Pécs, Tettye tér 9.

Bevezetés

A sajátos életmódú, de ennek ellenére jelentéktelenebb külsejű autogám nőszőfű kisleveles fajok egyre gyarapodó felfedezései fordították figyelmünket fokozottabban az *Epipactis* nemzetség fajai felé. Jelen dolgozatban a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság "Mecsek Tájegységének" munkatársaiként foglaljuk össze az ilyen irányú florisztikai megfigyeléseinket.

Korábbi kutatások

HORVÁT Adolf Olivér 1942-es mecseki flóraművéből szerezhetünk információkat először *Epipactis*okról. Későbbiekben KEVEY Balázs (1988, 1993a, 1993b, 1997) közöl adatokat a Mecsekből, de ezen művekben még önmegporzó nőszőfű fajokkal nem találkozunk. Először MOLNÁR és FARKAS (1995) az *Epipogium aphyllum* új mecseki előfordulása kapcsán közölt munkájában jelez autogám fajt, az *Epipactis leptochila*-t, mint a csőrös nőszőfű negyedik hazai előfordulását. MOLNÁR és mtsai. (1995) autogám fajt a Mecsekből nem közölnek, MOLNÁR és mtsai. (1997) az *Epipactis nordeniorum* új, réka-völgyi előfordulását közlik.

Florisztikai adatok

Az irodalmi adatok után a saját adatok (lelőhely, termőhely, megtalálási idő), valamint zárójelben monogrammal az adatközlők kerülnek megjelölésre.

Epipactis microphylla (Ehrh.) Sw. - Kislevelű nőszőfű:

Pécs "Mecsek" (NENDTVICH T. 1846 in HORVÁT, MAJER M. 1859 in HORVÁT, SIMONKAI L. 1876 in HORVÁT), Pécs Kantavár (SIMONKAI L. 1876 in HORVÁT), Hosszúhetény Hármashegy (HORVÁT 1942), Pécs-"Mecsek" (HORVÁT 1958), Orfű-Szuadó (DÉNES A. et WÁGNER L. ex verb. 1992), Óbánya-Döngölt-árok (KEVEY 1993), Zengővárkony-Réka-völgy (MOLNÁR A. - FARKAS S. 1995), Magyaregregy-Iharos-kút, gyertyános-tölgyes-bükkös átmenet, 1995.07.03. (T.I.ZS.), Vékény-Csepegő-árok, cseres-tölgyes, 1996.06.18. (T.I.ZS.), Váralja-Parkerdő, gyertyános-tölgyes, 1996.06.16. (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Takanyó-völgy, gyertyános-tölgyes, 1997.06.25. (T.I.ZS.), Váralja-Sándorfa, cseres-tölgyes - bükkös átmenet, 1998.07.15. termésben (T.I.ZS.), Óbánya-Harács-mező, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet, 1998.07.13. termésben (T.I.ZS.), Pécsvárad-Büdöskúti-árok, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet, 1998.06.15. (T.I.ZS.), Mánfa-Kecske-hát, cseres-tölgyes, 1997.06.20. (N.G.), Pécs-Szentkút-Remete-rét (30-40 tő), cseres-tölgyes, 1996.06.06.(G.T.), Abaliget-Kövesdi-hát, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet, 1998.06.20. (G.T.)

Epipactis atrorubens (Hoffm.) Bess. - Vörösbarna nőszőfű:

HORVÁT (1942) flóraművében synonym névvel: *E. atropurpurea* RAFIN. formában szerepel egy adat MAJER Mórictól "Pécs" megjelöléssel. Későbbi flóralistájában HORVÁT (1976) már kérdéses florisztikai adatként közli és azóta sem került elő a Mecsekből, valószínűleg kihalt a hegységből.

Epipactis helleborine (L) Cr.- Széleslevelű nőszőfű:

Pécs "Mecsek" (NENDTVICH K. 1836 in HORVÁT, SIMONKAI 1876 in HORVÁT), Pécs-Kisrét (HORVÁT 1942), Pécsvárad (HORVÁT 1942), Hosszúhetény (HORVÁT 1942), Zobák (HORVÁT 1942), Szászvár-Dobogó (HORVÁT 1942), Kisvaszar (HORVÁT 1942), Magyaregregy-Máré-vár (HORVÁT 1958), Hosszúhetény-Hidasi-völgy (KEVEY 1993), Magyaregregy-Vár-völgy (KEVEY 1993), Mecseknádasd-Réka-völgy (KEVEY 1993), Váralja-Farkas-árok (KEVEY 1993), Hetvehely-Nyáras-völgy (KEVEY 1993), Bános-Nagykő-oldal (KEVEY 1993), Mánfa-Mély-völgy (KEVEY 1993), Mánfa-Körtvélyesi-árok (KEVEY 1993). [Az adatok egy része valószínűleg más fajokra (is) vonatkozik.] Zengővárkony-Réka-völgy, gyertyános-tölgyes, 1995.06.15. (T.I.ZS.), Pécsvárad-Almás-gödör, gyertyános-tölgyes, 1995.07.17. (T.I.ZS.), Óbánya-Molnár-földek, gyertyános-tölgyes, 1996.06.17. (T.I.ZS.), Váralja-Parkerdő, bükkös, 1996.06.16. (T.I.ZS.), Pécsvárad-Komlós-völgy (a völgy több pontján), gyertyános-tölgyes (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Takanyó-völgy, gyertyános-tölgyes-cseres átmenet, 1997.06.23. (T.I.ZS.),

Pécsvárad-Büdös-kút környéke, cseres-tölgyes, 1997.08. termésben, (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Hidasi-völgy, gyertyános-tölgyes, 1996.06. (T.I.ZS.), Szászvár-Nyárádi-kunyhó, bükkös 1998.07.13. termésben (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Korsoma-rét, cseres-tölgyes, 1998.05.23. bimbós (T.I.ZS.), Váralja-Sándorfa, cseres-tölgyes, 1998.07.15. termésben (T.I.ZS.), Magyaregregy-Máré-vár, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet, 1998.07.22. (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Máté-part, gyertyános-tölgyes, 1998.07.09. termésben (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Lakkeri-fenyves, gyertyános-tölgyes, 1998.07.03. (T.I.ZS.), Mánfa-Hosszú-cser, gyertyános-tölgyesben patakparton, 1996.06. (N.G.), Mánfa-Kecske-hát, gyertyános-tölgyes, 1996.06. (N.G.), Mánfa-Öreg országút, cseres-tölgyes, 1996.06. (N.G.), Mánfa-Száraz-ág, gyertyános-tölgyes, 1997.06. (N.G.), Mánfa-Görgeteg, gyertyános-tölgyes, 1997.06. (N.G.), Mánfa-Szentimre, patakparti ligeterdő, 1998.08.15. termésben (N.G.), Pécs-Lapiss, gyertyános-tölgyes-bükkös átmenet, 1997.06. (G.T.), Pécs-Remete-rét, bükkös, 1997.07. (G.T.), Orfű-Gubacsos, bükkös, 1996.07. (G.T.), Abaliget-Kövesdi-hát, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet, 1997.07.04. (G.T.), Abaliget-Melegmál, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet, 1998.08.10. (G.T.).

Epipactis purpurata Sm.-Ibolyás nőszőfű:

Vékény-Miklós-vár (KEVEY 1988), Vékény-Somos (KEVEY 1988), Hosszúhetény (KEVEY 1993), Kisújánya-Szürke-rét (KEVEY 1993), Mázaszászvár-Dobogó (KEVEY 1993), Hosszúhetény-Sín-gödör, gyertyános-tölgyes, 1995.07.28. (T.I.ZS.), Magyaregregy-Iharos-kút, gyertyános-tölgyes, 1995.07.03. (T.I.ZS.), Váralja-Vörös-cser, gyertyános-tölgyes, 1995.07.23. (T.I.ZS.), Zengővárkony-Réka-völgy, gyertyános-tölgyes, 1995.07.02. (T.I.ZS.), Ág-Vágyom-völgy, bükkös, 199.06.28. (T.I.ZS.), Komló-Barna-kő, gyertyános-tölgyes, 1996.09.20. (már elvirágzott) (T.I.ZS.), Pécsvárad-Büdös-kút, gyertyános-tölgyes, 1996.08.27. (magban) (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Kisújányára bevezető út, cseres-tölgyes, 1997.07.18. (T.I.ZS.), Mecseknádasd-Réka-völgy, gyertyános-tölgyes, 1997.07.04. (T.I.ZS.), Vékény-Nyomákói-forrás, gyertyános-tölgyes-bükkös átmenet, 1996.09.17. (elvirágzott) (T.I.ZS.), Vékény-Akai-erdő, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet 1998.08.03. (T.I.ZS.), Vékény-Németdöglés, bükkös 1998.08.07. (T.I.ZS.), Magyaregregy-Miklós-vár, gyertyános-tölgyes 1998.08.03. (T.I.ZS.), Magyaregregy-Cigányhorhos, bükkös 1998.07.30. (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Zengő, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet, 1998.07.29. (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Máté-part, gyertyános-tölgyes 1998.07.09. (T.I.ZS.), Hosszúhetény-Takanyó-völgy, gyertyános-tölgyes 1998.07.29. (T.I.ZS.), Váralja-Sándorfa, cseres-tölgyes 1998.07.15. bimbós (T.I.ZS.), Váralja-Csalán-hegy, bükkös 1998.06.21. (T.I.ZS.), Óbánya-Molnár-földek, gyertyános-tölgyes, 1998.07.13. (T.I.ZS.), Óbánya-Hosszú-tető, gyertyános-tölgyes-cseres 1998.08.09. (T.I.ZS.), Pécsvárad-Somos-hegy, gyertyános-tölgyes - bükkös átmenet 1998.08.09. (T.I.ZS.), Mánfa-Öreg országút, gyertyános-tölgyes-bükkös átmenet, 1997.09. (termésben) (N.G.), Mánfa-Kecske-hát, cseres-tölgyes, 1997.06. (N.G.), Abaliget-V-ös üzemi út, bükkös, (G.T.)

Epipactis muelleri Godf.-Müller nőszőfű:

Óbánya-Réka-völgy, gyertyános-tölgyesben, patakparti nedves hordaléktalajon (a nem tipikus termőhely ellenére J. VĽČKO szerint a kérdéses faj), 1997.09.02. (termésben)

Epipactis leptochila (Godf.) Godf.-Csőrös nőszőfű:

Mecseknádasd-Réka-völgy (MOLNÁR-FARKAS 1995), Váralja-Csalán-hegy, gyertyános-tölgyes, 1995.07.11. (T.I.ZS.), Váralja-Sándorfa, gyertyános-tölgyes-cseres tölgyes átmenet 1998.07.15. (T.I.ZS.), Váralja-Harács-mező, gyertyános-tölgyes, 1998.07.13. (T.I.ZS.), Mánfa-Kecske-hát, gyertyános-tölgyes, 1997.07. (N.G.), Mánfa-Öreg-országút, cseres-tölgyes, 1997.07. (N.G.), Abaliget-Barlang-tető, gyertyános-tölgyes, 1997.08. (termésben) (N.G.), Pécs-Rózsa-hegy, cseres-tölgyes, 1997.07. (G.T.), Pécs-K-i légaknai út, cseres-tölgyes, 1997.07. (G.T.), Hetvehely-Nyárás-völgy, cseres-tölgyes, 1996.07. (G.T.), Abaliget-Kövesdi-hát, gyertyános-tölgyes-bükkös átmenet 1998.07.02. (G.T.), Abaliget-Meleg-mál, gyertyános-tölgyes-bükkös átmenet 1998.08.10. termésben (G.T.), Pécs-Gégen-kút, mészkerülő bükkös, 1998.08.24. termésben (G.T.).

Epipactis nordeniorum K. Robatsch-Norden nőszőfű:

Óbánya-Réka-völgy, gyertyános-tölgyesben, patakparti nedves hordaléktalajon (MOLNÁR és mtsai. 1997., TÓTH 1998).

Vékény-Németdöglés, gyertyános-tölgyes-bükkös átmenetben, erdei úton ill. annak szélén, 1998.07.30. (T.I.ZS.), Orfű-Pécsi-tó, telepített parkjellegű erdő alatti kaszált gyepben, a tóparton 1998.07.21. (leg. G.T., det. MOLNÁR V.A.), Pécs-Gégen-kút, mészkerülő bükkösben, patakparton 1998.08.24. (leg. G.T., det. MOLNÁR V.A.).

Epipactis tallosii A. Molnár et K. Robatsch - Tallós nőszőfű:

Vékény-Mocsola-völgy-Csepegő-árok, patakparti ligeterdőben két helyen 1997.08. (T.I.ZS., det. MOLNÁR V.A.), ill. 1998.07.24. (leg.: MOLNÁR V.A.-PFEIFFER N., det. MOLNÁR V.A.), Mánfa-Kecske-hát alatti patakparti ligeterdő 1998.07.30. (leg. NG., det. MOLNÁR V.A. - VIDÉKI R. - J. VLČKO), Abaliget-Csónakázótó, töltésen 1998.08.12. (G.T), Abaliget-Csimasz, patakparti ligeterdő, ezres állomány 1998.08.12. (leg.: G.T., det. MOLNÁR V. A.), Hetvehely-Nyárosi-oldal, elhagyott fűrótoronytalp 1998.08.15. (G.T.).

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk DÉNES Andreának a cikk megírásában nyújtott segítségéért és MOLNÁR V. Attilának, VIDÉKI Róbertnek, Jaroslav VLČKO-nak a kérdéses taxonok meghatározásáért, revideálásáért ill. az irodalmazásban nyújtott segítségükért.

Irodalom

- HORVÁT A. O. (1942): A Mecsek-hegység és déli síkjának növényzete. - A ciszterci rend kiadása, Pécs.
- HORVÁT A. O. (1958): Pótdatok a "Mecsek-hegység és környékének flórájához". - Janus Pannonius Múzeum Évkönyve **1957**: 31-49
- HORVÁT A. O. (1976): Pótlások és kiegészítések a "Mecsek hegység és déli síkjának növényzete" ismereteihez (1942-1975) III.- Dunántúli Dolgozatok **10**: 23-46
- KEVEY B. (1988): Útmutató a TTSZ örök részére a Dél-dunántúli OKTH Felügyelőség működési területén elterjedt veszélyeztetett, védett, fokozottan védett növényeiről., Pécs.
- KEVEY B. (1993a): Adatok Magyarország flórájának és vegetációjának ismeretéhez VI. - Bot. Közlem. **80** (1): 53-60.
- KEVEY B. (1993b): A Keleti-Mecsek szurdokerdei (Scutellario-Aceretum). - Folia Comloensis **5**: 29-54.
- KEVEY B. (1997): A Nyugati-Mecsek szurdokerdei [Scutellario altissimae-Aceretum (Horvát A.O. 1958) Soó et Borhidi in Soó 1962]. - In: Borhidi A.-Szabó L.Gy. (szerk.): Studia Phytologica Jubilaria. Dissertationes in honorem jubilantis Adolf Olivér Horvát Doctor Academiae in anniversario nonagesimo nativitas 1907-1997. - JPTE, Pécs. pp.: 75-99.
- LOVÁSZ Gy. (1977): Baranya megye természeti földrajza. - Baranya monográfia, Pécs.
- MAROSI S. - SOMOGYI S. (szerk. 1990): Magyarország kistájainak katasztere. - MTA Földrajztudományi Kutató Intézete, Budapest
- MOLNÁR A. - FARKAS S. (1996): Az *Epipogium aphyllum* (schm.) SW. új előfordulása a Mecsekben. - A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve (1995) **40**: 9-12.
- MOLNÁR A. - ROBATSCH, K. (1996): *Epipactis tallosii* A. Molnár et K. Robatsch spec. nova, eine neue *Epipactis*-Art aus Ungarn. - Jour. Eur. Orch **28** (4): 787-794.
- MOLNÁR A. - VIDÉKI R. - SÜLYOK J. (1995): Vadon élő orchideák. A hazai növényvilág kincsei. - Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 160 pp.
- MOLNÁR A. - VIDÉKI R. - SÜLYOK J. (1997): Adatok hazai *Epipactis* fajok ismeretéhez I. -Kitaibelia **2** (2): 204-209
- MORSCHHAUSER T. (1995): A mecseki Tubes-hegy vegetációja. - Tilia **1**: 199-202
- SOÓ R. (1960): Magyarország új florisztikai-növényföldrajzi felosztása. - MTA Biol. Csop. Közlem. **4**: 43-70.
- TÓTH I. Zs. (1998): A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények (1995-1997). - Folia Comloensis **7**: 37-47.